ऋग्वेद

मण्डल ५ सूक्त ७८

अनुवाद कर्ता: सञ्जय मोहन मित्तल

Ŗigveda

Maṇḍala 5 Sukta 78

Translated by: Sañjay Mohan Mittal

ऋग्वेद मण्डल ५ सूक्त ७८। Rigveda Maṇḍala 5 Sukta 78

साराँश गर्भ सुक्त मे गर्भ की रक्षा और उसके पुष्ट होने के लिए प्रार्थना है

Synopsis

Garbha sukta contains prayers for protection and strengthening of the fetus.

सप्तवध्रिरात्रेय ऋषि:| अश्विनौ देवता: |

छन्द:		स्वर:	
१-३	उष्णिक्	१-३	ऋषभः
8	निचृत्त्रिष्टुप्	8	धैवतः
५,७,८,९	निचृदनुष्टुप्	4-9	गान्धारः
ξ	अनुष्टुप्		

saptavadhriraatreya rishih. ashvinau devataah.

Chhandaḥ		svaraḥ	
1-3	uşhņik	1-3	ŗiṣhabhaḥ
4	nichṛit-triṣhṭup	4	dhaivataḥ
5,7,8,9	nichṛid-anuṣhṭup	5-9	gaandhaaraḥ
6	anușhțup		

अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम् । हंसाविव पतत्मा सुताँ उप ॥१॥

अश्विनौ आ इह गुच्छतम् नासित्या मा वि <u>वेनतम्</u> । हंसौऽइंव <u>पतत</u>म् आ सुतान् उपं॥ (इंव) जैसे (अश्विनौ) जल और वायु साथ मिलकर (आ) भली प्रकार जीवन का पोषण करते है वैसे ही तुम भी (हंसौ) दो हंसो की (इंव) भांति मिलकर, (वि <u>वेनत</u>म्) विरोधाभास के (मा) बिना, जीवन यात्रा को बखूबी (<u>पतत</u>म्) विचरते हुए, अच्छे बुरे की पहचान कर, (इह) इस संसार में (नासित्या) सत्य व्यवहार करते हुए (सुतान्) उत्तम पदार्थों के (उपं) पास (गुच्छतम्) आकर उन्हे (आ) भली प्रकार प्राप्त करो।

1. om ashvinaav-eha gachchhatan na-asatyaa maa vi venatam hansaav-iva patatamaa sutaam upa

As (ashvinaav) two elements, water and air act in harmony to sustain life, you should also act (na asatyaa) truthfully, and (maa) without any (vi venatam) discord (patatam) glide through the journey of life (iva) like (hansaav) a pair of swans harmoniously does; and (aa) righteously (gachchhatan) claim all benevolent (sutaam) things (upa) close to you in (eha) this World.

अश्विना हि<u>र</u>णाविव गौराविवानु यर्वसम् । हंसाविव पतत्मा सुताँ उपं ॥२॥ अश्विना हि<u>र</u>णौऽइंव गौरौऽइंव अनु यर्वसम् । हंसौऽइंव <u>पतत</u>म् आ सुतान् उपं ॥ (इंव) जैसे (अश्विना) प्रेम और उत्साह (अनु) के साथ (हि<u>र</u>णौ) हिरणों का जोडा और (गौरौ) सफेद बछडों का जोडा (यर्वसम्) हरी घास की और दौडता है वैसे ही तुम भी (हंसौ) दो हंसो की (इंव) भांति मिलकर, जीवन यात्रा को बखूबी (पततम्) विचरते हुए, (सुतान्) उत्तम पदार्थों के (उपं) पास आकर उन्हे (आ) भली प्रकार प्राप्त करो।

2. om ashvinaa harinaav-iva gauraav-iva-anu yavasam hansaav-iva patatamaa sutaam upa

(iva) As (hariṇaav) a pair of deer and (gauraav) a pair of white fawns run towards (yavasam) green meadows (anu) with (ashvinaa) twin emotions of love and joy, you should also (patatam) glide through the journey of life (iva) like (hansaav) a pair of swans and (aa) righteously claim all benevolent (sutaam) things (upa) close to you.

अश्विना वाजिनीवसू जुषेथां <u>य</u>ज्ञ<u>मिष्टये । हं</u>साविव पत<u>त</u>मा सुताँ उप ॥३॥

अश्विना <u>वाजिनीवसू</u> इति वाजिनीऽवसू जुषेथाम् <u>य</u>ज्ञम् <u>इ</u>ष्टये । <u>हं</u>सौऽइंव <u>पतत</u>म् आ <u>सु</u>तान् उपं ॥ जैसे (अश्विना) गुरुजन व बुजुर्ग (<u>य</u>ज्ञम्) परोपकार की भावना से (<u>इ</u>ष्टयें) इच्छित (वाजिनी) बल और (वसू) धन प्राप्त कर (जुषेथाम्) प्रसन्न होते हैं वैसे ही तुम भी (हंसौ) दो हंसो की (इंव) भांति मिलकर, जीवन यात्रा को बखूबी (<u>पतत</u>म्) विचरते हुए, (सुतान्) उत्तम पदार्थों के (उपं) पास आकर उन्हे (आ) भली प्रकार प्राप्त करो।

3. om ashvinaa vaajinee-vasoo jushethaañ yajñam-ishtaye hansaav-iva patatamaa sutaam upa

(ashvinaa) (vaajinee) (vasoo) (juṣhethaañ) (yajñam) (iṣhṭaye) (hansaav) (iva) (patatam) (aa) (sutaaṃ) (upa) **the**

अत्रिर्यद्वाम<u>वरोहेन्नृबीस</u>मजोहे<u>वी</u>न्नार्धमाने<u>व</u> योषा । श<u>्ये</u>नस्य चिज्जवंसा नूतं<u>ने</u>नागंच्छतमश्चिना शन्तंमेन ॥४॥

अत्रिः यत् वाम् <u>अव</u>ऽरोहंन् ऋबीसम् अजोहंवीत् नाधंमानाऽइ<u>व</u> योषां । श्<u>ये</u>नस्यं <u>चि</u>त् जवंसा नूतनेन आ <u>अगच्छत</u>म् <u>अश्विना</u> शम्ऽतंमेन ॥

(अत्रिः') (यत्) (वाम्) (अव्रऽरोहंन्) (ऋबीसंम्) (अजोहवीत्) (नार्धमाना) (इव्) (योषां) (श्येनस्यं) (चित्) (जर्वसा) (नूर्तनेन) (आ) (अगुच्छृतम्) (अश्विना्) (शम्) (तंमेन) **सबका**

4. om atrir-yad-vaam-avarohann-ribeesam-ajohaveen-naadhamaan-eva yoshaa

shyenasya chijjavasaa nootanenaagachchhatamashvinaa shantamena

(atrir) (yad) (vaam) (avarohann) (ribeesam) (ajohaveen) (naadhamaan) (eva) (yoṣhaa) (shyenasya) (chij) (javasaa) (nootanen) (aa) (gachchhatam) (ashvinaa) (shan) (tamena) **the**

वि जिहीष्व वनस्प<u>ते</u> योनिः सूष्यंन्त्याइव । श्रुतं में अश्विना हवं सप्तवंधिं च मुञ्चतम् ॥५॥

वि जि<u>हीष्व वनस्पते</u> योनिः' सूष्यंन्त्याःऽइव । श्रुतम् <u>मे</u> अश्<u>विना</u> हर्वम् <u>स</u>प्तऽर्विध्रम् <u>च</u> मुञ<u>्चत</u>म् ॥ (वि) (जि<u>हीष्व) (वनस्पते)</u> (योनिः') (सूष्यंन्त्याः) (इव) (श्रुतम्) (<u>मे</u>) (अश्विना) (हर्वम्) (सप्त) (विध्रम्) (च) (मुञ्<u>चत</u>म्) **सबका**

5. om vi jiheeşhva vanaspate yoniḥ sooşhyantyaaiva shrutam me ashvinaa have saptavadhriñ cha muñchatam

(vi) (jiheeṣhva) (vanaspate) (yoniḥ) (sooṣhyantyaa) (iva) (shrutam) (me) (ashvinaa) (have) (sapta) (vadhriñ) (cha) (muñchatam) **the**

भीताय नार्धमानाय ऋषंये सप्तर्वध्रये । मायाभिरिश्वना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः ॥६॥

भीतार्यं नार्धमानाय ऋषये सप्तऽर्वंध्रये। मायाभिः अश्विना युवम् वृक्षम् सम् च वि च अचथः। (भीतार्य) (नार्धमानाय) (ऋषये) (सप्त) (वंध्रये) (मायाभिः) (अश्विना) (युवम्) (वृक्षम्) (सम्) (च) (वि) (च) (अच्थः) सबका

6. om bheetaaya naadhamaanaaya rishaye saptavadhraye maayaabhirashvinaa yuvam vrikshan sañ cha vi chaachathaḥ

(bheetaaya) (naadhamaanaaya) (rishaye) (sapta) (vadhraye) (maayaabhir) (ashvinaa) (yuvam) (vrikshan) (sañ) (cha) (vi) (cha) (achathaḥ) **the**

यथा वातः पुष्करिणीं सिमिङ्गयंति सर्वतः । एवा ते गर्भं एजतु निरैतु दशमास्यः ॥७॥ ऋग ५:७८:७

यथां वातः' पुष्किरिणीम् सम्ऽङ्ग्यांति सर्वतः' । एव ते गर्भः' एजतु निःऽऐतुं दशऽमास्यः ॥ (यथां) (वातः') (पुष्किरिणीम्) (सम्ऽङ्ग्यांति) (सर्वतः') (एव) (ते) (गर्भः') (एजतु) (निःऽऐतुं) (दर्शऽमास्यः) **सबका**

7. om yathaa vaataḥ puṣhkariṇeen samiṅgayati sarvataḥ evaa te garbha ejatu niraitu dashamaasyaḥ svaahaa | |7||

(yathaa) (vaataḥ) (puṣhkariṇeen) (sam) (iṅgayati) (sarvataḥ) (evaa) (te) (garbha) (ejatu) (nir) (aitu) (dasha) (maasyaḥ) **the**

यथा वातो यथा वनं यथा समुद्र एजीति । एवा त्वं दशमास्य सहावेहि जरायुणा

॥८॥ ऋग् ५:७८:८

यथां वातः यथां वर्नम् यथां <u>समु</u>द्रः एर्जित । <u>ए</u>व त्वम् <u>दश्</u>ऽमास्<u>य</u> सह अर्व <u>इहि ज</u>रायुंणा ॥ (यथां) (वातः') (यथां) (वर्नम्) (यथां) (<u>समु</u>द्रः) (एर्जित) (एव) (त्वम्) (<u>दश्ऽमा</u>स्<u>य</u>) (सह) (अर्व) (<u>इहि</u>) (जुरायुंणा) **सबका**

8. om yathaa vaato yathaa vanañ yathaa samudra ejati evaa tvan dashamaasya sahaavehi jaraayunaa svaahaa | |8||

ऋग्वेद मण्डल ५ सूक्त ७८। Rigveda Maṇḍala 5 Sukta 78

(yathaa) (vaato) (yathaa) (vanañ) (yathaa) (samudra) (ejati) (evaa) (tvan) (dasha)

(maasya) (saha) (av) (ehi) (jaraayuṇaa) the दश मासाञ्छशयानः कुमारो अधि मातरि । निरैतु जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधि ॥९॥ ऋग् ५:७८:९

दशं मासान् <u>शशया</u>नः कुमारः अधि मातिरं। निःऐतुं जीवः अक्षंतः जीवः जीवंन्त्याः अधि॥ (दर्श) (मासान्) (<u>शश</u>यानः) (कुमारः) (अधि) (मातिरं) (निःऐतुं) (जीवः) (अक्षंतः) (जीवः) (जीवंन्त्याः) (अधि) सबका

9. om dasha maasaañchhashayaanah kumaaro adhi maatari niraitu jeevo akshato jeevo jeevantyaa adhi svaahaa | |9|| (dasha) (maasaañ) (chhashayaanaḥ) (kumaaro) (adhi) (maatari) (nir) (aitu) (jeevo) (akshato) (jeevo) (jeevantyaa) (adhi) the